

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.58:636.092.1:349.6

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2025.5/21>

Бондарчук Н. В.

Поліський національний університет

Кравчук І. І.

Поліський національний університет

ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОЦІНКИ: ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА, ПЕРСПЕКТИВИ

У представленій до уваги статті проведено комплексне дослідження проблематики кримінально-правової кваліфікації діянь, пов'язаних із жорстоким поводженням з тваринами, крізь призму сучасної судової практики та доктринальних підходів. Розкрито зміст і структуру складу злочину, передбаченого статтею 299 Кримінального кодексу України, з урахуванням об'єктивних і суб'єктивних ознак, які визначають межі кримінальної відповідальності. Особливу увагу приділено питанню розмежування кримінально і адміністративно караних діянь, що набуває практичного значення у зв'язку з відсутністю єдиних підходів у правозастосовній діяльності.

Авторами підкреслюється, що аналіз матеріалів судової практики свідчить про наявність тенденції до помилкової кваліфікації, коли факти жорстокого поводження з тваринами без достатніх підстав визнаються адміністративними правопорушеннями, попри наявність ознак злочину. Проілюстровано це на прикладі позиції Верховного Суду, який робить акцент на умисному характері дій, жорстоких методах впливу, демонстративності поведінки правопорушників і суспільній небезпечності таких діянь. Зазначено, що подібна судова практика потребує уніфікації з метою забезпечення правової визначеності та однакового застосування норм кримінального законодавства.

Висвітлено морально-психологічні аспекти поведінки осіб, схильних до насильства щодо тварин, які корелюються із соціальною дезадаптацією, агресивністю та потенційною небезпкою вчинення інших насильницьких злочинів. На цій підставі доведено, що протидія жорстокому поводженню з тваринами повинна виходити за межі кримінально-правового впливу, охоплюючи просвітницькі, профілактичні та морально-виховні заходи.

У підсумку обґрунтовано, що жорстоке поводження з тваринами є складним соціально-правовим феноменом, який потребує системного реагування – від удосконалення законодавчої бази та судової практики до формування в суспільстві сталих гуманістичних цінностей.

Ключові слова: жорстоке поводження з тваринами, захист тварин, благополуччя тварин, кримінальна відповідальність, адміністративна відповідальність, правопорушення проти довкілля, законодавство, міжнародні стандарти.

Постановка проблеми. Проблема жорстокого поводження з тваринами є одним із показників морального стану суспільства та рівня розвитку його правової культури. Гуманізація суспільних відносин і захист тварин від страждань, заподіяних людиною, становлять важливий елемент концепції прав людини нового покоління та відо-

бражають загальноєвропейські тенденції у сфері кримінальної політики. В Україні жорстоке поводження з тваринами залишається системною соціально-правовою проблемою, що викликає значний суспільний резонанс, проте ефективність кримінально-правового реагування на такі діяння все ще не є належною.

Так, за офіційними даними Офісу Генерального прокурора України за перші п'ять місяців 2025 року було зафіксовано рекордні 386 випадків жорстокого поводження з тваринами. Це в 3,7 рази більше, ніж за аналогічний період минулого року. У 80% цих випадків особам вже офіційно повідомлено про підозру за ознаками злочину, передбаченого статтею 299 Кримінального кодексу (далі – КК) України. Однак до суду наразі надійшло лише 4% усіх справ [1].

Поділяємо думку, що значне зростання кількості кримінальних проваджень за фактами жорстокого поводження з тваринами не є показником зростання насильства, а радше свідченням зменшення байдужості суспільства до таких проявів. Саме завдяки просвітницькій діяльності, підвищенню правової культури та активності громадських організацій громадяни почали частіше повідомляти про подібні правопорушення та відстоювати свої позиції правовими методами [1].

Разом із тим, доведення фактів жорстокого поводження з тваринами до стадії судового розгляду часто є складним через специфіку об'єкта посягання, необхідність експертного підтвердження наслідків, а також труднощами у доведенні наявності умислу й суспільної небезпечності діяння. Окрім того, правозастосовна практика демонструє відсутність єдиного підходу до кваліфікації та призначення покарання, що призводить до непослідовності судових рішень.

Проблема набуває особливої актуальності в умовах євроінтеграційних процесів, адже захист тварин від жорстокості є складовою виконання Україною міжнародних зобов'язань, передбачених низкою європейських конвенцій та директив. Таким чином, постає необхідність комплексного наукового осмислення кримінально-правового регулювання відповідальності за жорстоке поводження з тваринами, аналізу судової практики та розроблення пропозицій щодо вдосконалення законодавства з урахуванням європейських стандартів, що власне і визначає актуальність представленої до уваги наукової роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання кримінально-правової охорони тварин від жорстокого поводження не є новим для національної юридичної науки, однак системні дослідження у цій сфері залишаються обмеженими. У вітчизняній доктрині проблематика протидії жорсткому поводженню з тваринами розглядається переважно в контексті гуманізації кримінального законодавства, етичних аспектів кримінальної політики, а також у площині спів-

відношення норм адміністративної та кримінальної відповідальності.

Окремі теоретичні та практичні аспекти цієї проблеми висвітлювалися у працях В.В. Александренка, Ю.М. Антоняна, Р.В. Вереши, І.А. Головки, О.О. Дудорова, В.В. Кузнецова, С.Г. Кулика, М.В. Пашковської, С.П. Репецького, А.В. Савченка, М.І. Хавронюка, В.І. Шакуна, О.О. Шуміло, А.М. Яценко та інших, які аналізували питання об'єкта кримінального правопорушення, ознак об'єктивної та суб'єктивної сторін, проблеми диференціації юридичної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами, а також кримінально-правового забезпечення протидії жорсткому поводженню з тваринами.

У сучасний період інтерес до цієї теми значно зріс у зв'язку з посиленням громадського контролю за дотриманням прав тварин, імплементацією європейських стандартів у сфері захисту тварин, зокрема Європейської конвенції про захист домашніх тварин (1987 р.), а також у контексті реалізації положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Науковці наголошують на потребі переосмислення поняття «жорстоке поводження з тваринами» з урахуванням морально-етичних критеріїв, новітніх форм прояву насильства (зокрема публічного та в мережі Інтернет), а також необхідності забезпечення ефективного механізму правозастосування.

Водночас низка аспектів залишається дискусійною. Недостатньо дослідженими є питання визначення суспільної небезпечності діянь, критеріїв відмежування кримінально караного жорстокого поводження від адміністративних проступків, проблеми доведення умислу у справах зазначеної категорії, а також особливості призначення покарання. Потребують також подальшого аналізу практичні аспекти кваліфікації злочинів, передбачених статтею 299 КК України, та узагальнення судової практики в цій сфері.

Таким чином, хоча окремі елементи правового регулювання та наукового осмислення проблеми жорстокого поводження з тваринами вже були предметом дослідження, комплексний кримінально-правовий аналіз цього явища у взаємозв'язку із сучасною правозастосовною практикою та європейськими підходами залишається актуальним і потребує подальшого поглибленого вивчення.

Постановка завдання. Метою дослідження є комплексний кримінально-правовий аналіз складу злочину, передбаченого статтею 299 КК України, з урахуванням сучасних тенденцій судо-

вої практики, міжнародних стандартів у сфері захисту тварин і необхідності підвищення ефективності кримінально-правового реагування на жорстоке поводження з ними.

Виклад основного матеріалу. Проблематика жорстокого поводження з тваринами має давнє історичне коріння, що передувало появі перших спеціальних законів та організацій із захисту тварин. Уже у біблійних текстах та Законах Ману простежуються ідеї гуманного ставлення до живих істот, які засуджували вбивство та страждання тварин і підкреслювали моральний вимір відповідальності людини. Подібні мотиви зустрічаємо у працях античних мислителів – Піфагора та його учнів, для яких турбота про тварин була складовою загальнолюдської моралі [2].

Подальший розвиток у середньовіччі був нерівномірним: увага до захисту тварин часто відходила на другий план у зв'язку з воєнними та соціальними потрясіннями, проте в традиціях Київської Русі можна знайти окремі заборони, що відображали сакральне значення деяких видів птахів, зокрема, лелек та ластівок [3]. Справжнім поворотним моментом стало XVII–XIX століття, коли з'явилися перші кодифіковані норми (1641 р., Массачусетс) та Закон Мартіна 1822 року, який заклав підвалини сучасного кримінально-правового регулювання у сфері жорстокого поводження з тваринами [4].

Першою ж у світі організацією із захисту тварин вважається Товариство запобігання жорстокому поводженню з тваринами (Society for the Prevention of Cruelty to Animals), засноване у Лондоні в 1824 році. Згодом, у 1840 році, воно отримало королівський статус і стало відомим як RSPCA (Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals). Цей крок започаткував систематичний зоозахисний рух, прикладом якого стали подальші об'єднання, зокрема Animals' Friend Society (Велика Британія, 1832) та American Society for the Prevention of Cruelty to Animals (ASPCA), створене у Нью-Йорку в 1866 році (History, 2024). Діяльність таких організацій стала каталізатором розвитку національного та міжнародного законодавства у сфері захисту тварин.

Середина XX століття ознаменувалася виходом проблеми захисту тварин на міжнародний рівень. Були прийняті Європейська конвенція про захист хребетних тварин, що використовуються для дослідних та інших наукових цілей (1986), та Європейська конвенція про захист домашніх тварин (1987), які закріпили фундаментальні принципи запобігання стражданням тварин [5; 6].

В українському законодавстві правові механізми захисту тварин сформувалися в другій половині XX століття. Положення КК УРСР (1960 р.) було доповнено 29 квітня 1988 року статтею 207-1 «Жорстоке поводження з тваринами» [7], яка з прийняттям нового КК України у 2001 році знайшла своє відображення вже у статті 299 останнього. Ця норма не містила вказівок на адміністративну преюдицію як передумову кримінальної відповідальності, інакше описувала об'єктивні ознаки жорстокого поводження з тваринами, вводила ознаку суб'єктивної сторони, зазначала кваліфікований склад злочину, а також уточнювала предмет злочину. Однак навіть із такими позитивними змінами питання застосування кримінальної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами у сучасних умовах потребувало більш поглибленого вивчення.

Відтак еволюція правового регулювання захисту тварин охоплює кілька етапів – від моральних засад та релігійних заборон до сучасних міжнародних актів і кримінально-правових норм, що відображає поступовий перехід від суспільного осуду до юридично визначеної відповідальності [2].

Так, у 2006 році набуває чинності ЗУ «Про захист тварин від жорстокого поводження», який регламентує умови їх утримання, догляду, транспортування та забою, встановлює обов'язки власників і утримувачів щодо ветеринарного обслуговування та передбачає відповідальність за порушення цих вимог, зокрема, кримінальну, адміністративну або цивільну [8].

Проте, початок сучасного етапу правового регулювання кримінальної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами в Україні пов'язують із підписанням та ратифікацією у 2014 році Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, яка передбачає впровадження стандартів благополуччя тварин із орієнтиром на норми Всесвітньої організації охорони здоров'я тварин [9]. Ці положення стимулювали розвиток національної законодавчої бази, спрямованої на захист тварин від жорстокого поводження.

Активізація законодавчої роботи відбулася 2021 року під час розробки оновленої редакції ЗУ «Про ветеринарну медицину». У статті 3 даного акту визначено завдання держави у сфері благополуччя тварин, зокрема, розроблення та контроль виконання нормативних вимог, забезпечення підготовки персоналу і превентивних заходів, а також гарантування гуманного ставлення до тварин протягом усього їхнього життя і під час умиртвіння [10]. До того ж, 8 листопада 2021 року

введено в дію ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації положень деяких міжнародних угод та директив Європейського Союзу у сфері охорони тваринного та рослинного світу», який набув чинності вже у наступному році 8 серпня [11]. Документом накладаються певні заборони щодо жорстокого поводження з тваринами, а саме: заборона побиття, вбивства, отруєння чи каліцтва домашніх тварин; завдавати їм болю, страждання або пригнічення; дресувати тварин у спосіб, що завдає шкоди здоров'ю тварини та її загальному стану; умирати тварин шляхом утоплення, задушення, використання електричного струму та речовин, що призводять до отруєння; жебракувати з тваринами та інші. Крім цього, внесені були зміни і до статті 299 КК України [11].

Аналіз розвитку українського законодавства засвідчує, що держава перебуває лише на початковому етапі формування комплексної системи захисту тварин. Важливим орієнтиром для вдосконалення національних норм може слугувати досвід європейських країн, де правове регулювання у сфері протидії жорстокому поводженню з тваринами відзначається більшою деталізацією та узгодженістю. У європейських державах спостерігається тенденція до поступового посилення кримінальної відповідальності та гармонізації відповідних положень. Законодавство передбачає як адміністративні стягнення, так і позбавлення волі, що відображає зростання ролі охорони тварин у сучасному правопорядку.

В Італії регулювання здійснюється, зокрема, Кримінальним кодексом, який у статті 544 передбачає покарання у вигляді позбавлення волі від 3 до 18 місяців або штрафу від 5 до 30 тис. євро за жорстоке поводження з тваринами, а у разі спричинення їх загибелі санкція подвоюється. Також карається залишення тварини (ст. 727 КК Італії) [12].

Греція послідовно посилює кримінальну відповідальність за знущання над тваринами. Останні зміни передбачають покарання у вигляді позбавлення волі до 10 років та штраф від 30 до 50 тис. євро у випадках умисного катування або вбивства тварин [13].

У Франції законодавство передбачає комплексну систему кримінальних і адміністративних заходів. Стаття 521-1 Кримінального кодексу встановлює покарання до двох років позбавлення волі та штраф до 30 тис. євро, а у разі загибелі тварини – до п'яти років і 75 тис. євро. Закон № 2021-1539 додатково обмежує використання тварин у цирках, шоу та хутовому виробництві [14; 15].

Європейська практика свідчить про поступове посилення кримінальної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами та уніфікацію санкцій, що відображає зростання значення цієї проблематики у правопорядку розвинених країн. Для України такий досвід є важливим орієнтиром, адже національне законодавство перебуває на етапі становлення й адаптації до європейських стандартів. Відтак актуальним є аналіз чинних кримінально-правових та адміністративно-правових норм, які регламентують захист тварин від жорстокого поводження, із виявленням їхніх переваг і наявних проблем.

В українському законодавстві також закріплено адміністративну та кримінальну відповідальність за жорстоке поводження з тваринами. Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) містить норми, спрямовані на запобігання негуманному ставленню до тварин, зокрема стаття 89, яка передбачає штраф у розмірі від 200 до 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 3400 до 5100 грн) з конфіскацією тварини, якщо залишення її без належного догляду чи знущання підтверджене. За повторне правопорушення або вчинення його групою осіб санкція підвищується і становить від 300 до 500 неоподатковуваних мінімумів (від 5100 до 8500 грн) із можливим адміністративним арештом на строк до 15 діб та конфіскацією тварини. Санкції поширюються як на громадян, так і на посадових осіб, що свідчить про спробу комплексного охоплення сфери охорони тварин [16].

КК України передбачає більш сувору відповідальність за такі діяння. Так, диспозиція статті 299 останнього встановлює чітку заборону жорстокого поводження з тваринами, що належать до хребетних, у тому числі з безпритульними тваринами, порушення правил транспортування тварин, якщо такі дії призвели до тілесних ушкоджень, каліцтва чи загибелі тварини, нацьковування тварин одна на одну, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів, а також пропаганда, публічні заклики до вчинення дій, що мають ознаки жорстокого поводження з тваринами, поширення матеріалів із закликами до вчинення таких дій встановлює покарання за знущання над тваринами, яке призвело до їх каліцтва чи загибелі, або було вчинене з особливою жорстокістю. Такі дії караються обмеженням волі на строк від одного до трьох років або позбавленням волі на строк від двох до трьох років з конфіскацією тварини.

За вчинення вказаного вище злочину у присутності малолітнього чи неповнолітнього, а також

з особливою жорстокістю або щодо двох і більше тварин, або повторно, або групою осіб, або вчинені активним способом, або насильницькі дії щодо тварини, спрямовані на задоволення статевих пристрастей, передбачене покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 3 до 5 років з конфіскацією тварини, чи від 5 до 8 років відповідно. Таке ж покарання передбачене і за вчинення таких дій з метою створення зображень, творів, кіно-, відео-, аудіопродукції, або збут чи поширення зображень, творів, кіно-, відео-, аудіопродукції, що пропагують жорстоке поводження з тваринами [17].

Таким чином, чинне законодавство України демонструє багаторівневий підхід до регламентації відповідальності за жорстоке поводження з тваринами. Адміністративні санкції спрямовані на превенцію та швидке реагування, а кримінально-правові – на покарання найбільш небезпечних діянь. Проте в науковій літературі існують різні погляди на те, як слід визначати об'єкти правової охорони у цій сфері. Зокрема, окремі дослідники пропонують узгодити адміністративне й кримінальне законодавство, вважаючи, що обидва кодекси повинні виходити з однакової логіки – захисту громадського порядку та моралі.

Т. П. Мінка вважає, що об'єкти охорони адміністративного та кримінального законодавства у сфері жорстокого поводження з тваринами слід узгодити. У КУпАП вони віднесені до сфери охорони природи та використання природних ресурсів, тоді як у КК України – до громадського порядку та моралі, хоча склади правопорушень майже ідентичні. На думку науковця, правильним є кримінально-правовий підхід, тому норму КУпАП потрібно перенести з глави про охорону природи до глави про правопорушення проти громадського порядку й безпеки [18]. Вважаємо, що така позиція є дискусійною. На нашу думку, доцільно було б віднести саме кримінальне правопорушення «жорстоке поводження з тваринами» до розділу «Кримінальні правопорушення проти довкілля» КК України. Такий підхід має кілька аргументів.

Варто розпочати з того, що тварини є невід'ємною складовою природного середовища та біорізноманіття. Будь-яке жорстоке поводження з ними завдає шкоди не лише окремій істоті, а й екологічному балансу загалом. Визнання цього кримінального правопорушення як екологічного та включення його до Розділу VIII (Кримінальні правопорушення проти довкілля) підкреслило б, що захист тварин є частиною

загальної системи охорони довкілля, а не лише морально-етичною категорією.

До того ж, сучасні міжнародні стандарти поступово інтегрують питання благополуччя тварин у сферу екологічного права. Зокрема, у законодавстві ЄС акти, що регулюють захист тварин, включаються до системи права навколишнього середовища, оскільки благополуччя тварин тісно пов'язане із концепцією сталого розвитку та захистом природи.

Окрім цього, нинішня редакція КК України, де даний злочин віднесено до розділу про кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності, не повністю відображає сутність цього правопорушення. Моральний вимір жорстокого поводження з тваринами є важливим, але він є похідним. Первинним об'єктом має виступати охорона природи, збереження живого світу та біологічних форм, здатних відчувати біль.

На завершення, віднесення відповідного складу злочину до кримінальних правопорушень проти довкілля сприятиме системній узгодженості кримінального законодавства. Це дозволить уникнути штучного поділу між адміністративною та кримінальною відповідальністю, адже у КУпАП відповідальність за жорстоке поводження з тваринами логічно інтегрована у сферу охорони природи.

Відтак включення складу злочину, передбаченого ст. 299 КК України («Жорстоке поводження з тваринами») до розділу кримінальних правопорушень проти довкілля не лише відповідатиме його об'єктивній природі, а й відобразить сучасні тенденції гармонізації права України з європейськими стандартами у сфері захисту тварин.

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 1 ст. 299 КК України, полягає у вчиненні хоча б одного з таких діянь: 1) жорстоке поводження з тваринами; 2) порушення правил транспортування тварин; 3) нацьковування тварин одна на одну; 4) пропаганда вчинення діянь, що мають ознаки жорстокого поводження з тваринами; 5) публічні заклики до вчинення діянь, що мають ознаки жорстокого поводження з тваринами; 6) поширення матеріалів із закликами до вчинення таких дій. При цьому обов'язковою ознакою об'єктивної сторони злочину, який полягає у вчиненні перших з двох вказаних діянь (жорстоке поводження з тваринами та порушення правил транспортування тварин), є наслідки – тілесні ушкодження, каліцтво чи загибель тварини [19, с. 51].

Склад злочину в наведених формах має матеріальний характер і вважається закінченим

з моменту настання відповідних наслідків. Саме ця конструктивна ознака дозволяє відмежувати злочин, передбачений статтею 299 КК України, від адміністративного правопорушення за статтею 89 КУпАП. У решті випадків, визначених законом (нацьковування тварин, пропаганда чи публічні заклики до жорстокого поводження, поширення відповідних матеріалів), склад злочину є формальним і вважається закінченим із моменту вчинення дії.

Суб'єктом злочину є будь-яка осудна фізична особа, яка досягла 14-річного віку. Опираючись на результати дисертаційного дослідження О.О. Шуміло, за гендерною ознакою переважають чоловіки (95,9%), жінок відповідно – 4,1% [20, с. 8].

Дослідження також показують, що для осіб, які жорстоко поводяться з тваринами, характерна підвищена фрустрованість і схильність спрямовувати агресію на слабших задля самоствердження. Їм притаманні відсутність емпатії, імпульсивність, злопам'ятство, емоційна ригідність і цинічне ставлення до тварин. За мотивами поведінки таких осіб можна поділити на чотири групи: 1) особи, що мають на меті отримати задоволення від знущання з тварин; 2) особи, які прагнуть використати жорстоке поводження з тваринами як погрозу під час сімейно-побутового конфлікту; 3) особи, які ставлять собі за мету отримати ситуативну вигоду від жорстокого поводження з тваринами; 4) особи, які систематично експлуатують тварин з метою отримання прибутку [20, с. 8–9].

До того ж, дуже часто саме тварини стають першими жертвами правопорушників, об'єктами девіантної поведінки демонстрації сили та залякування. Особи, які жорстоко поводяться з тваринами, схильні також до насильства щодо членів своєї родини. У дослідженні «Refining the Link Between Animal Abuse and Subsequent Violence» проаналізовано поведінку сорока чотирьох серійних вбивць, за наслідками якої, зроблено висновки, що 73% травмували або вбивали тварин у дитинстві чи підлітковому віці до того, 55% – також катували тварин [21].

Суб'єктивна сторона злочину, передбаченого статтею 299 КК України, характеризується прямим або непрямим умислом. Для форми нацьковування тварин обов'язковим є хуліганський чи корисливий мотив, тоді як в інших випадках ці мотиви є факультативними. Якщо нацьковування супроводжується грубим порушенням громадського порядку, воно повністю охоплюється ч. 1 ст. 299 КК і не потребує додаткової кваліфікації за

ст. 296 КК [22, с. 183]. Натомість, коли інші форми жорстокого поводження з тваринами пов'язані з такими діями, їх кваліфікують за сукупністю злочинів – за відповідною частиною ст. 296 та ст. 299 КК України [19, с. 52].

Попри формальну визначеність складу злочину, практика його застосування свідчить про наявність численних труднощів у кваліфікації. Це зумовлено як недосконалістю нормативного формулювання, так і відсутністю єдності у судових підходах. У зв'язку з цим постає потреба проаналізувати сучасну правозастосовну практику та окреслити основні проблеми тлумачення ст. 299 КК України.

Так, вироком Вінницького міського суду Вінницької області від 11.08.2025 ОСОБА4 засуджено до 5 років позбавлення волі за обвинуваченням у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 299 КК України. Судом встановлено, що обвинувачений, діючи з хуліганських спонукань, в присутності двох потерпілих, в тому числі і неповнолітньої особи, шляхом активних дій – здійснення пострілу з пневматичної гвинтівки з власного огороженого подвір'я, застрелив собаку. Показання обвинуваченого в судовому засіданні свідчили про невизнання ним винуватості у вчиненні кримінального правопорушення та невідшкодування шкоди. Суд врахував, що злочин вчинено на очах у власниць собаки, в тому числі неповнолітньої дитини з інвалідністю, яка зазнала внаслідок вказаного погіршення здоров'я. Потерпілі наполягали на суворій мірі покарання [23]. Суд при призначенні покарання врахував наявність обтяжуючих обставин і показовість випадку. Наразі важливо, щоб подібні вироки були не поодинокими, а мали прецедентну силу й узагальнення.

Вироком Кременчуцького районного суду Полтавської області від 11 січня 2024 року суд затвердив угоду про визнання винуватості, визнав ОСОБУ6 та ОСОБУ7 винними у вчиненні злочину передбаченого ч. 4 ст. 299 КК України та призначено покарання у вигляді позбавлення волі строком на 5 років з випробуванням, встановивши іспитовий строк 2 роки [24]. Подія сталася в травні 2023 року в одному із сіл Кременчуцького району. Як вбачається з тексту вироку, двоє юнаків вбили кажана, свої дії зафіксували на мобільний телефон та виклали до однієї із соціальних мереж. Не дивлячись на те, що судом призначено покарання з іспитовим строком, даний випадок демонструє можливість доведення до вироку навіть складних випадків.

Вироком Зборівського районного суду Тернопільської області від 12.02.2025 ОСОБУ4, ОСОБУ6 та ОСОБУ8 визнано винними за ч. 3 ст. 299 КК України. Суд звільнив їх від відбування покарання, призначивши їм випробувальний термін один рік [25]. Незважаючи на тяжкість правопорушення (групове, знущання), суд застосував м'якшу санкцію, що, на нашу думку, зменшує превентивну функцію покарання.

Показовим є також рішення Верховного Суду по справі № 752/8664/16-к, яким підтверджено правильність кваліфікації дій особи, що знущалася над власним собакою, за ч. 1 ст. 299 КК України, а не за ст. 89 КУпАП [26]. Таким чином, Суд ще раз підтвердив, що межа між адміністративною та кримінальною відповідальністю за жорстоке поводження з тваринами має визначатися за ступенем жорстокості, умислом і суспільною небезпечністю діяння, а не лише наслідками.

Як показує аналіз судової практики, навіть за наявності усталеної судової позиції Верховного Суду щодо відмежування кримінальної та адміністративної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами, на практиці спостерігається різноманітність підходів. У багатьох випадках слідчі та суди першої інстанції помилково кваліфікують дії, які мають очевидні ознаки суспільної небез-

печності, як адміністративні проступки. Це свідчить про потребу у виробленні єдиних критеріїв правозастосування та посиленні методичних рекомендацій для правоохоронців і суддів.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє констатувати наступне: жорстоке поводження з тваринами є не лише кримінально-правовою, а й соціально-моральною проблемою, що відображає рівень гуманізації суспільства. Аналіз чинного законодавства та судової практики засвідчив наявність певної розрізненості у кваліфікації таких діянь за статтями 299 КК України та 89 КУпАП, що потребує чіткішого нормативного розмежування. Складність доведення подібних правопорушень, зокрема у частині встановлення умислу та наслідків, вимагає підвищення якості досудового розслідування та залучення фахових експертиз. Водночас формування сталої судової практики щодо застосування статті 299 КК України свідчить про поступове утвердження принципу невідворотності покарання за жорстокість до тварин. Отже, підвищення ефективності кримінально-правового реагування на жорстоке поводження з тваринами можливе лише за умови поєднання правових, освітніх та виховних заходів, спрямованих на розвиток у суспільстві культури гуманності та поваги до життя.

Список літератури:

1. Оpendatabot. Майже у 4 рази зросла кількість справ щодо жорстокого поводження з тваринами. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/animals-cruelty-2025>
2. Hrytenko Oksana, et al. Criminal liability for cruelty to animals under the legislation of Ukraine: features of theory and practice. *Amazonia Investiga*, 2021. 10.42, 264–273.
3. Скуратівський Василь. Дідух: Свята українського народу. Київ: Освіта, 1995. 271 с.
4. Francione G. R. Without Thunder: The Ideology of the Animal Rights Movement. Philadelphia: Temple University Press. 1996.
5. Європейська конвенція про захист хребетних тварин, що використовуються для дослідних та інших наукових цілей від 18 берез. 1986 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_137#Text (дата звернення: 12.10.2025).
6. Європейська конвенція про захист домашніх тварин, ратифікована Законом України № 578-VII (578-18) від 18 верес. 2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a15#Text (дата звернення: 12.10.2025).
7. Кримінальний кодекс УРСР від 28 груд. 1960 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2002-05#Text> (дата звернення: 12.10.2025).
8. Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України № 3447-IV від 21 лютого 2006 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 11. Ст. 230.
9. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 черв. 2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 12.10.2025).
10. Про ветеринарну медицину: Закон України № 2497-XII від 26 червня 1992 р.. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 35. Ст. 531.
11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації положень деяких міжнародних угод та директив Європейського Союзу у сфері охорони тваринного та рослинного світу: Закон України № 1684-IX від 15 липня 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1684-20#Text> (дата звернення: 12.10.2025).
12. Кірик А. Ю., Данілова А. В. Юридична відповідальність за жорстоке поводження з тваринами : практика ЄС і України. *Economics. Finances. Law*. 2023. № 7. С. 93–100.

13. Το ποινολόγιο για την κακοποίηση ζώων: Κάθειρξη έως 10 χρόνια και πρόστιμο από 30.000-50.000 ευρώ (αναλυτικοί πίνακες). Dikastiko. URL: <https://www.dikastiko.gr/eidhsh/to-poinologio-gia-tin-kakopoiisi-zoon-katheirxi-eos-10-chronia-kaiprostimopo-30-000-50-000-eyro-analytikoi-pinakes/> (дата звернення: 12.10.2025).
14. Code pénal. Dernière mise à jour des données de ce code : 21 mai 2023. Legifrance. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/ (дата звернення: 12.10.2025).
15. Loi № 2021-1539 du 30 novembre 2021 visant à lutter contre la maltraitance animale et conforter le lien entre les animaux et les hommes (1) Legifrance. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000044387560> (дата звернення: 12.10.2025).
16. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 груд. 1984 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 12.10.2025).
17. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 12.10.2025).
18. Мінка Т. П. Деякі правові аспекти захисту тварин від жорстокого поводження. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. № 3. С. 175–179.
19. Ященко А. М. Жорстоке поводження з тваринами (ст. 299 КК України): склад злочину та заходи кримінально-правового реагування. *Вісник криминологічної асоціації України*. 2022. № 2(27). С. 48–59.
20. Шуміло О. О. Криминологічна характеристика та запобігання жорстокому поводженню з тваринами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / О. О. Шуміло ; кер. роботи В. В. Голіна ; Клас. прив. ун.-т. Запоріжжя, 2016. 20 с.
21. Вироки у справах про жорстоке поводження з тваринами за 2020 рік. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/viroki-u-spravah-pro-zhorstoke-povodzhennya-z-tvarinami-za-2020-rik1.html> (дата звернення: 12.10.2025).
22. Кримінальне право (Особлива частина) : підручник / за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. Т. 2. Луганськ : Видавництво «Елтон-2», 2012. 780 с.
23. Вирок Вінницького міського суду Вінницької області від 11.08.2025 по справі № 127/32694/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129511786> (дата звернення: 12.10.2025).
24. Вирок Кременчуцького районного суду Полтавської області від 11.01.2024 по справі № 536/2584/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116219357> (дата звернення: 12.10.2025).
25. Вирок Зборівського районного суду Тернопільської області від 12.02.2025 по справі № 599/212/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125084225> (дата звернення: 12.10.2025).
26. Постанова Верховного Суду від 27.11.2018 р. у справі № 752/8664/16-к. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75286642> (дата звернення: 12.10.2025).

Bondarchuk N. V., Kravchuk I. I. ANIMAL CRUELTY AS AN OBJECT OF CRIMINAL-LEGAL ASSESSMENT: THEORY, PRACTICE, PROSPECTS

The presented article offers a comprehensive study of the issues of criminal-legal qualification of acts related to cruelty to animals through the prism of modern judicial practice and doctrinal approaches. The content and structure of the elements of the crime provided for in Article 299 of the Criminal Code of Ukraine are revealed, taking into account both the objective and subjective elements that determine the boundaries of criminal liability. Special attention is devoted to the distinction between criminally punishable and administratively punishable acts, which has significant practical importance due to the lack of unified approaches in law enforcement practice.

The authors emphasize that the analysis of judicial practice indicates a persistent trend toward misqualification, where instances of animal cruelty are unjustifiably classified as administrative offenses despite the presence of elements of a crime. This problem is illustrated by the position of the Supreme Court of Ukraine, which highlights the intentional nature of such acts, the cruelty of the methods used, the demonstrative character of the offenders' behavior, and the social danger of these actions. It is determined that such judicial practice requires unification to ensure legal certainty and uniform application of criminal law provisions.

The article also addresses the moral and psychological aspects of the behavior of individuals prone to violence against animals, which correlate with social maladjustment, aggressiveness, and a potential propensity to commit other violent crimes. On this basis, it is argued that counteracting cruelty to animals should go beyond criminal-legal measures, encompassing educational, preventive, and moral-ethical initiatives.

In conclusion, the article substantiates that cruelty to animals represents a complex socio-legal phenomenon requiring a systematic response – from improving legislation and judicial practice to fostering stable humanistic values within society.

Key words: animal cruelty, animal protection, animal welfare, criminal liability, administrative liability, environmental offenses, legislation, international standards.

Дата надходження статті: 22.10.2025

Дата прийняття статті: 20.11.2025

Опубліковано: 29.12.2025